

Indberetning

til

direktionen for det kgl. norske videnskabs-selskab

om

en med dets stipendium foretagen

antikvarisk undersøgelsesreise

i sommeren 1874.

Af

Ingvald Undset.

Indberetning

iii

direktionen for det kongl. norske videnskabs-selskab

om

en med dets stipendium foretagen

antikvarisk undersøgelser

i sommeren 1874.

af

Ingvald Undset.

De egne, jeg i denne sommer har gennemreist med det mig bevilgede stipendium, er kyststrækningerne søndenfor Thronhjemsfjorden fra Orkedalsøren af, udover og nedover til Romsdals amt; tillige gjorde jeg en afstikker til Bod i Romsdalen i anledning et par derfra til selskabets oldsamlings indkomne mærkelige fund fra bronzealderen.

Med hensyn til den fremgangsmåde, jeg fulgte for at opnå min reises øiemed, da var den ganske den samme, som jeg har udviklet i begyndelsen af min indberetning om stipendiereisen i 1873, hvortil jeg således kan henvise. De stedlige forhold lagde ikke de hindringer iverien som ifjor, og jeg blev således istand til i år at besøge sågodtsom hver eneste gård og plads i den gennemreiste kyststrækning. Reisen foregik tilfods overalt, hvor dette på nogen mulig måde lod sig gøre.

Jeg tiltrådte reisen fra Orkedalsøren udover langs **Geste- strandens** sogn.

På Hukkelås så jeg en gryde af metal, som skal være funden i jorden på Åstan, meget gammel kunde den dog ei være. Den var simpelt arbejdet, ganske liden, men temmelig tyk, støbt; støberandene var kun skødeløst affilede, så de endnu tydelig såes. To ører og tre ben var støbt i et med gryden; en jernhank, som den havde, var senere tilsat. Den havde nu et hul i bunden.

Sønnen på gården skulde i jorden have fundet en til-dannet sten; han var dog nu ei tilstede, så den kunde ei skaffes tilveie, og nøiere underretning ei fåes.

På Åstan*) fik jeg fat på et af de skaffformede redskaber af sten, som oftere er fundne, men om hvis tid og brug man ei kan bestemme noget; jeg fandt et lignende tidligere i sommer i en gravhaug fra yngre jernalder på Dragseidet i Åfjorden. — Som sædvanlig viser den ene ende sig at være brudt af; — det blev fundet for 10—11 år siden ved brydning af nyland nord for gården. — Det er som de øvrige af kvarts, 7“ langt, 2“ bredt øverst, nederst ovalt, 1“ 3^{mm} × 11^{mm} i tvermål. På Åstannebben ligger en aflang sandhaug.

På ytre Åstan var funden en sænkesten med indhuggen rifle om, aflang rund; den skulde ved leilighed blive indsendt. En anden tildannet firkantet sten med to påbegyndte huller, ligeledes funden i jorden, var forkommen. For længere tid siden var funden en aflang sten med hul igennem, efter beskrivelsen en stenøks; den kunde desværre heller ikke nu findes igen. Tæt ved denne gård ligger lige ned for kirken i nedre veikant en gravrøs, noget udkastet i midten; for lang tid siden (omtr. 100 år) skal der være fundet „en skat.“ —

På en plads under Åstan skulde også, efter hvad mig meddeltes, en kone have fundet en tildannet sten; meddelelsen lovede at undersøge sagen.

På ytre Hognes gemmes en messingdåse, der bærer årstallene 1482 og 1567 (?), med figurer og en kalender; den har tillige en hollandsk (?) indskrift, dog nu ei mere læselig. — Så gammel som årstallet angiver, kan den dog neppe være.

På Halsen er, foruden hvad før er indkommet til

1) Gårdens navn skrives almindelig Ofstad, men dette er utvivlsomt feilagtigt. Almuen udtaler navnet „Åstan“ eller „Åsten“; den gamle form er Astar; gården nævnes i Sverres saga; sml. Munch N. F. Hist. III. p. 111. — Det er vel også denne gård, som er nævnt i Dipl. Nørveg. III. I, p. 7.

samlingen, funden et stort bidselmundbid af jern, ei bevaret.

På Geten („Geita“) er på den sydvestlige af gårdene funden en tilspidset sten, „lignende en hein“, rimeligvis en spydspids af skifer, tabt. — På en af de ytre gårde er for adskillige år siden funden en „helle med runebogstaver på“; den blev ituslået og stykkerne er bortkomne. — En mængde sænkestenene er fundne på gården sml. årsberetn. 1873 p. 41, no. 29. I neset udenfor gården findes endel stenrøser, mindst 8.

Stadsbygdens præstegjæld, Lensvik sogn.

På Faberlid, en sæter, $\frac{1}{2}$ mil ovenfor Ingdalen, skulde der findes „en sten med gamle indskrifter på“; jeg tog derfor didop og undersøgte sagen. — Det viste sig at være en kleberstensblok, hvorpå gætergutter og slättekarle havde indridset sine navne; det ældste årstal var 1788. — Stedet skal tidligere have været fast beboet. — En svær bredøks, med eg sleben kun på den ene side, er funden paa stedet under en granrod.

På Grøstad er funden en sten, „tildannet næsten som en hein“; ved mit besøg kunde den ei genfindes, så at jeg fik se den; den vil dog blive indbragt til samlingen.

På Tangvik gemmes en kårde fra Fredrik IV.s tid.

På Tunnel er på den østligste gård funden 7 vævstene, der er indbragte. — Ligeledes er funden en gammel øks af jern. — På den mellemste gård er funden et jernstykke, der sikkert har været tryne til en plog af træ.

På øvre Tunnel gemmes korsgeværer på to af gårdene.

I Lensviken erholdt jeg på Innergården en smuk bådformet øks af gråstenart, funden ved pløining for nogle år siden. — Den er af form som Montel. no. 96 eller en i årsb. 1871 pl. I, fig. 1 afbildet, lidt beskadiget ved eggen på den ene side; den er $7\frac{1}{2}$ “ lang; $2\frac{3}{8}$ “ bred over skafhullet; omtrent 2“ tyk iberegnet den fremsprin-

gende kant om skafthullet på den undre side; forøvrigt $1\frac{1}{4}$ " tyk; hullet er 1" i tvermål. Indvendig i skafthullet løber en rille, regelmæssig inddreiet rundt om, $\frac{1}{2}$ " bred, $\frac{1}{4}$ " tyk. — Den kan ei være tilfældig fremkommet, idet skafthullet bores, men må åbenbart være anbragt med forsæt og i en bestemt hensigt. Jeg kan ei erindre at have seet noget i Norge fundet eksemplar med sådan fure; i Stockholmer-museet så jeg nogle, men ingen, hvor det var så regelmæssigt som på denne. Hensigten må naturligvis have været, at det på en eller anden måde skulde tjene til at holde skaffet fastere; hvorledes denne er søgt opnået, er uvist. En fransk arkæolog, der i sommer besøgte Thronhjelm på reise til kongressen i Stockholm, Mr. Vallier fra Grenoble, udtalte som sin formodning, at denne rille havde været fyldt med matrix eller et andet stof, der havde kunnet fæste sig ved skaffet; det er dog vel mere end uvist, om urbefolkningen her i vort land havde sådanne stoffe som matrix o. desl. til sin rådighed.

På neset indenfor (øst for) Lensviken og på Nålneiset findes adskillige stenrøser, omtr. 10 i det mindste.

På Sterten var ifjor ved gravning af en kælder funden en aflang sten med hul igennem, „som en klubbe“, altså utvivlsomt en stenhøks; den blev dog straks bortkastet, da finderens ei kunde tænke sig, „at det kunde være noget gavn i at gemme på den.“

På Frøsta var funden en sten med hul påbegyndt fra den ene side, muligens en ufærdig stenhøks. Finderen lovede ved leilighed at tage den med ind til byen.

På Meland så jeg et skrin af egetræ med udskæringer; at dømme efter figurernes dragter må det skrive sig fra anden halvdel af 16de århundrede.

Rissens søgn.

På Årem findes ved den mellemste gård en rund temmelig stor haug, vel en gravhaug.

På Grønningen er på den østligste af husmands-

pladsene i en ager for ei lang tid siden funden en sten med hul igennem; den kunde nu ei genfindes, men man troede, at det kunde ske, og den skulde isåfald blive besørget indsendt. Ved den vestlige side af bugten findes en stor stenrøs.

Ørlandets præstegjæld, **Vernes** sogn (Vasbygden).

På Selveneset findes adskillige røser; i en af dem er funden et sværd af jern, bortkommet. —

På østre Selven er der oppe ved sommerfjøset i jorden funden en øksehammer af sten med skafthul; den var heldigvis bevaret, så at jeg erholdt den. Den er temmelig beskadiget, nu $3\frac{1}{2}$ " lang, 3" bred, $1\frac{3}{4}$ " tyk; skafthullet er $1\frac{1}{2}$ " i tvermål.

På den øverste af gårdene er i en ager fundet et smykke, „bestående af flere trekantede plader af en kobberskillings størrelse, forsirede med figurer af mænd og heste og forbundne med et par lænkeled mellem hver plade“; det troedes at være af messing. Det kunde desværre dog ei nu genfindes.

Ovenfor gårdene på det høieste mellem fjorden og Vatnet er en grøn slet voll; her ligger en plads ved navn „Slottet“. Man fortæller, at en konge engang her skal have havt sin borg; man vil og have fundet spor af grundmure ved gravning i jorden. Denne fortælling eller dette sagn grunder sig vel på senere kendskab til fortællingen hos Snorre, Harald hårf. saga kap. 39, om at Erik blodøkse under et ophold her blev overfaldt af broderen Halvdan svarte. — Muligens kan dog Grjotgard, en broder af Sigurd jarl på Hlade, her have havt sit sæde (Munch N. F. Hist. I, 2, p. 10). — På denne slette findes en samling af 13 gravhauge af jord og sten, runde og aflange.

På Volden skal oftere være funden i jorden smedeværktøi, deriblandt et smidjested, [sinder m. m.]; man fortæller, at her i gamle dage skal have boet en guldsmed.

På Reitan under Frjemstad er i jorden funden en

vævsten af grøsten, som foræredes. På en anden af gårdene er også funden en lignende, ligeledes foræret.

På Hegbakken findes 3 gravhaue.

På Nørdgerdet findes oppe under fjeldet 6 gravhaue.

I en, som blev udkørt for omtrent 20 år siden, fandtes et sværd af jern, der er forkommit, samt en liden hein, som jeg erholdt; den er 2^u lang, 3^u i □ med hul i den ene ende, den er altså mærkelig ved sin ringe størrelse.

På Vatn fik jeg høre, at der for nogle år siden i en haug skulde være funden en sten „med nogle tegn på, som en slags bogstaver“. — Stenen skulde være bragt tilgårds, men ingen vidste nu at finde den igen. Da jeg formodede, at det måtte være en runesten, satte jeg alle i bevægelse med at søge efter den, og var så heldig selv at finde den igen ved en husvæg, temmelig overklinet med tjære, men dog ei mere, end at jeg straks kunde læse de fleste af runerne. Da gårdens eier, Jon Larsen Vatn, var villig til at overlade den til selskabets oldsamling, bragte jeg den med mig til mit kvarter; ved velvillig bistand af handelsmand Gran i Selven fik jeg den besørget indsendt til Throndhjem, hvor jeg med omhu fik den gjort ren for tjæren, så at indskriften nu fremtræder så klart som muligt.

Jeg fik af gårdens eier, der selv havde fundet stenen, fuld besked på omstændighederne, hvorunder dette var skeet. Nede mod vandet findes under en berghaug, „Bengtsberget“, en samling gravhaue, ei synderlig store, — 4 lange og 1 rund. De 4 lange ligger i en række efter hinanden fra øst mod vest; syd for dem ligger den runde. I den næst vestligste af disse langhaue blev runestenen funden i 1871 om høsten. Denne haug er 24^u lang, 9^u bred, 2—3^u høi. Jon havde begyndt at grave fra den vestlige ende. Da han var kommen omtr. 5^u indover, stødte han på runestenen; den stod stillet på kant i haugen, med den side, hvorpå runerne er indhugne, vendende ind imod midten. Han bemærkede straks, at der var indhugget tegn på

stenen og tog den derfor med op til gårds; senere blev den ei agtet videre, men benyttet til at lægge ovenpå klipfiskdynger ved fisketørring. Ved optagelsen af haugen spaltedes stenen i to omtr. lige tykke dele; den ubeskrevne halvdel lod Jon ligge, efter at have forvisset sig om, at der på den ei fandtes spor af tegn. — I haugen blev der ei gravet mere; ingen oldsager blev således fundne ved den leilighed. De øvrige hauger er alle ganske urørte.

Stenen er af grå skifer, er 2 7" lang, 1 2" bred, nu 2" tyk, men før, som anført, underdelen spaltedes fra, var dens tykkelse vel omtr. 4". — På grund af den let kløvelige stenart er flere stykker skallede af, noget der har gjort flere af runerne mindre tydelige; i den høire kant oven til er et stykke slået af, dog er ikke derved indskriften skadet. Runernes længde er 4 5"; oprindelig har de været tydelig og skarpt indhugne, således som man kan se af de bedst bevarede af dem.

Indskriften består af 7 runer.

1ste rune er aldeles utvivlsom, R; man lægger straks mærke til den antike form, idet indbøjningen af sidestaven på langt nær ei når ind til hovedstaven, med hvilken dens nederste del løber ganske parallel.

2den rune er tydelig H; venstre stav er noget utydelig ved midten på grund af en afskalling af stenen; bindestreger og høire sidestav fremtræder derimod aldeles tydelige.

3die rune er mere usikker. Til høire fremtræder ganske tydelig partiet λ ; kanten er ganske skarp, og partiet til venstre herfor er tilsyneladende fladt. Man kunde således tro, at denne linie udelukkende er fremkommen ved afskalling. En nærmere undersøgelse viser imidlertid, at det ei er tilfældet. Kanten viser sig ujevn og at være frembragt ved slag; lige indenfor den sees også tydelige spor af den oprindelige ujevnhed i bunden af runetrækkets fure. I den nederste mod høire bøiede del fremtræder

dette navnlig aldeles tydeligt. Ved nøiagtigere undersøgelse vil man også kunne spore de øvrige dele af runens oprindelige træk. Øverst spores lidt af en vinkel \wedge og temmelig tydeligt en til venstre skrånende linie nedenfor denne; denne linie tegnede sig mærkbart af på et fotografi og blev tydelig synlig på et taget papiraftryk. Længere nede skråner den mod højre og kan følges til den nederste vinkelspids på det først beskrevne højre parti. Herfra sees også tydeligt spor af en mod venstre nedadløbende linie, der krydser hin. Man kan altså se trækkene \diamond , og der er da ei rum for tvivl, om hvilken rune, vi her har: tydeligvis \diamond .

4de rune adskilles fra forrige ved et noget større mellemrum end mellem de øvrige. Grunden hertil er vel, at det mellemliggende parti, der er noget ophøiet, ei har frembudt bekvem flade til indhugning; at nogen rune her er udsløttet ved afskalling, kan man ei tænke på. Denne 4de rune er tydelig: \ast .

5te rune er ligeledes ganske tydelig \uparrow .

6te rune frembyder størst vanskelighed, og af hvad der sees på stenen, vil man neppe kunne med bestemthed afgøre, hvad der oprindelig har stået. — At runen ei har havt mere end en stav er tydeligt; denne fremtræder klart, skønt den ei er så dybt indhugget som f. eks. 1ste rune. Kvistene kan derimod ei skelnes, da flere stykker er afskallede øverst og dette parti derved bleven så forvirret, at man ei kan afgøre, hvad der er forsætligt og tilfældigt mellem de linier, man ser.

7de rune er aldeles tydelig \uparrow ; venstre kvist er brattere og kortere, højre mere skrånende og længere.

Jeg læser altså indskriften:

RH \diamond \ast \uparrow \uparrow d. e. RHOAL(T)r

Den indeholder altså et navn, der kun er usikkert i næst sidste lydtegn. Man kan kun tænke på navneformer-

ne Hróalfr og Hróaldr. Det første af disse navne forekommer, mig bekendt, ellers ikke; den næstsidste runes lille afstand fra sidste gør det også mindre rimeligt, at den har været F , som man isåfald måtte antage. Der har således udentvivl stået H : Rhoaltr d. e. Hróaldr. — At der er skrevet RH for HR har flere analogier: Helnesstenen har RHHVLFr, Laboþrg-stenen RHAFN —; på Snoldeler-stenen har denne famlen efter at gengive denne lydforbindelse ledet til, at der er skrevet RVHALTS (for HRVALTS). — Også Latinerne stillede jo ved omskrivningen af det græske stærkt aspirerede P aspiranten bagefter.

Indskriften viser sig ved første øiekast at være meget gammel og interessant. — Den viser sig nemlig at indeholde en blanding af de to forskellige rune-rækkers tegn *). H og X tilhører den ældre længere række; Y og D den kortere yngre række; til denne henviser også navnets sproglige form os. — Indskriften er altså en overgangsindskrift mellem ældre og yngre runerække; den første af den slags, som endnu er funden i Norge, og den er således af overordentlig stor vigtighed.

Den skik at anbringe runestene inde i gravhaue er oftere iagttaget; fra ældre jernalder kendes således i Norge hidtil 8 sådanne, hvorom man véd eller med vished kan formode, at de har været anbragte på denne måde; nemlig stenene fra Stenstad, Orstad, Bratsberg, Tanem og Elgesem, samt utvivlsomt også de fra Reidstad, Tørnstad og Belland; disse har alle indskrifter udelukkende med den længere rækkes runer. Fra yngre jernalder haves i Norge hidtil kun to fund af runeindskrifter i grav-

*) I min betragtning af de to runerækkers indbyrdes forhold støtter jeg mig på de anskuelser, som af prof. Sophus Bugge er udtalte i forskellige afhandlinger, og navnlig i forelæsninger ved universitetet i 1873 og af Dr. Wimmer i forsk. afhandlinger, navnlig den sidste i årsb. f. n. o. 1874.

haug; en sten fra Valby i Thjødling og en spænde med indskrift fra Strand i Åfjorden, den sidste opdaget og indbragt til selskabets oldsamling af adjunkt Rygh. Begge disse indskrifter er skrevne udelukkende med den yngre rækkes runer. Alle øvrige norske indskrifter med den kortere rækkes runer er senere, fra tiden efter kristendommens indførelse. Valby-stenen var således hidtil den eneste norske indskrift med yngre runer, hvor endnu stod i sin oprindelige betydning som slutnings-r. Vor indskrift viser sig nu ei blot at have dette, men også at have bevaret flere runer af den ældre række. Den må altså betegnes som den ældste i Norge fundne indskrift med runer af den yngre række.

Indskrifter, der betegne et overgangsstadium mellem de to runerækker, er hidtil fundne kun i ringe antal og kun i de sydlige dele af de skandinaviske lande, i Danmark (stenene fra Helnes, Flemløse, Snoldelev og Høietostrup) og i Sverige i det sydl. (stenene fra Sølvesborg og Refsal). Man har derfor antaget, at udviklingen af den kortere runerække foregik hernede, og at den nye skrift derfra udbredte sig over hele det øvrige Norden. Nu bringer vor sten fra det nordlige Norge en indskrift, der indeholder de samme vidnesbyrd om en overgang mellem de to rækker, som hidtil kun kendes fra det sydl. Skandinavien. Hvis man ei skulde ville antage, at runeristeren var indflyttet fra Danmark eller idetmindste, at han havde lært sin kunst på reiser dernede, — så må man erkende, at denne vor indskrift giver os den vigtige kundskab, at udviklingen af den kortere række af den længere foregik omtrent samtidig og på samme måde over hele Norden.

Indskriften giver flere nye bidrag til løsningen af spørgsmålet om runeskriftens udvikling i dens overgangsperiode. Et bekvemt sammenligningspunkt frembyder i så henseende

den tidligere bekendte overgangsindskrift på Snoldelev-stenen, hvor det samme navn forekommer i genetiv skrevet.

RNH†↑↑H.

Ligesom i denne indskrift er altså det gamle tegn for D, \boxtimes , opgivet¹⁾, og ↑ bruges til at betegne både tenuis og media; H bruges endnu som tegn for H og den gamle „gér“-rune har betydningen A i formen *²⁾ (Snoldelev har dog i dette ord den forenklede form †, men i ensartede ord KVVVALTS har den *). I første stavelse viser derimod vor indskrift sig at stå på et betydelig ældre stadium; medens Snoldelev her udtrykker O-lyden ved \uparrow , har indskeiften fra Vatn endnu beholdt det gamle tegn \boxtimes ; — den er af alle overgangsindskrifterne den eneste, hvor dette er bevaret. Den peger derved ud over de ældste danske og må ansees for mindst ligeså gammel som ste-

¹⁾ Ved første øjekast kunde man tro, at der på stenen havde stået ↑, og man kunde falde på heri at se en senere forenklet form for \boxtimes , fremgaaet af den tendens til at gøre runerne énstavede, som man kan iagttage ved flere andre runetegnens udvikling. Men en saadan form vilde være lidet rimelig, og de træk på stenen, som kunde lede til at antage den, viser sig ved næriere undersøgelse kun at være tilfældige, fremkomne ved at stykker er slæede af.

²⁾ Om denne runes udvikling smlg. Bugge i Tidsskrift for philol. og pædagogik, VII, pag. 315 ff. — Den ældste indskrift, hvori formen * forekommer, er vel den på Skåång-stenen i Södermanland, hvor forklaringen dog er vanskelig. Jeg havde selv anledning til i sommer at undersøge indskriften, som jeg læser: HARINGA * LEVGÁr]. Man kunde formode, at * her står i sin oprindelige betydning J, og at det er tvelyden AI som er betegnet ved †*, Dette måtte da være en dativform, og den vilde da bevise, at den alm. dativform i ældre jernalders sprog, — e, er opstået af — ai (som Lyngbye har formodet) og ei blot var en sænkning af — a, hvilken form haves i gotisk. — Jeg må dog tilføie, at jeg selv ingen tro har til denne forklaring. Wimmer opfatter i sin sidste afhandling * her som skilletegn („Runeskriftens oprindelse og udvikling“ pag. 145).

nene fra Sølvesborg og Råfsal, der også endnu har bevaret et tegn af den ældre række, der er tabt i den yngre, nemlig P, W, — ja, måske rettest for ældre end disse, ialfald end den første af dem. — Den kan neppe være meget yngre end år 700, den tid, fra hvilken man omtrent regner begyndelsen af den yngre jernalder i Norge. Det vil være af megen interesse, om der ved videre gravning i haugen findes oldsager; jeg agter til sommeren at undersøge både den og de øvrige hauge.

Ovenfor gården findes også en haug. I en røs, som eieren borttog, fandtes „som et arnested, sat af heller, med fuldt af aske og kul omkring“. — I ageren nedenfor gården fandtes engang et redskab af flint, som en „koppar-bil“ (åreladningsinstrument, sneppert) af form; bortkommet.

På øvre Lødstad er ved udtagning af en haug funden et gravkammer af sten, hvori nogle store hestetænder blev truffet.

Ved Klomstadbakken findes 3 store gravhauge.

På Agdenes findes lige ned for fyret mellem 2 berg-hauge 3 røser; de 2 er så omtrent udjevne. Ovenfor findes 2 store røser på berghøider.

Ved Agdenes gård beså jeg levningerne af havnedæmningen, beskrevet i årsb. 1869 med tegning. — Stenen til den skal være taget fra en urd oppe i fjeldet ovenfor gården; en gammel kone på gården kunde mindes, at man i hendes barndom i myrerne fandt store klopper af tømmer, over hvilke stenen har været ført ned til stranden.

Øst for gården sees levninger af murene af den gamle kirke, bygget af kong Øistein Magnussen. Størsteparten af murene er dog nu brudt væk. Kirken har haft form af en langagtig firkant.

Syd for gården findes ved berget nogle mindre røser og hauge.

Mellem Agdenes og Vardset findes ved stranden en stor sammenkastet stenvoll, over 100 al. lang; ved hver ende af denne findes nogle gravhaue.

På Vardset fandtes for 3 år siden i nogle røser, som blev udkørte vest for nøstene, i den ene ved et skelet et sværd af jern, eneget, hvoraf et stykke, 7⁴ laugt, 1³/₈ breddt, var bevaret, og som jeg erholdt; i en anden en ring af bronze, 1¹/₂ i tvermål, af en ringspænde; den er ei loddet; på det sted, hvor nålen har siddet, er ringen smalere; den erholdt jeg også. — Endvidere fik jeg en rød lerperle, 4⁴ i tvermål, funden i en ager sammesteds.

På Heg fandtes for 20-30 år siden i en haug et stort sværd med tange, en stridsøkse og en hein, alt forkommet. En stor og nogle mindre haue findes der endnu.

På Eidem ved Storvandet skal også findes nogle haue.

Ved pladsen Røisa besøgte jeg den store gravrøs, som der findes nede ved søen på en bergkoll; den målte 120 skridt i omkreds og er 8-10' høi.

Mellem dette sted og Raudsten er der nord for gården nedenfor veien nedimod søen en gravhaug, „Laukhaugen“, tilsyneladende af bare sten nedi. Ved at kaste noget sten ud fra dens ene side havde man stødt på en „muring af store flade stene“; denne blev dog ei gennembrudt og undersøgt. — Omkring denne haug er et interessant arkæologisk felt; på skråningen sees levningerne af 4-7 små aflange stenkredse i en række efter hinanden, bestående af 5-9 opreiste stene hver. — Stenene er for det meste omvæltede, 3-4' høie og temmelig svære; nogle stå dog endnu, og man bliver især opmærksom på en stor ved midten. Den sydligste og nordligste kreds er bedst bevarede. I nærheden er flere mindre gravrøser. — Ved Rishaugen havde manden for nogle dage siden fundet en spydspids af flint, men ei taget vare på den.

Udenfor Vernes er der på Vernestangen en stor

samling tildels betydelige røser på høiderne; flere gravhauge af sand findes nede ved stranden.

På Leksen er der ved Åkerfjvik funden en flintespids, som meddeleeren troede bevaret, og som han lovede at besørge indsendt. — Ved Håvik findes to sandhauge, („Leksabrødrenes grave“, siger sagnet): ved Reksterbakken findes flere røser; ved Tinden ved Ratvikhaugen findes også en røs.

På Terningen er våren 1874 funden en spydspids af skifer, meget kraftig; den er $4\frac{1}{4}$ “ lang, $1\frac{2}{3}$ “ bred, henved $\frac{1}{2}$ “ tyk, hvor den er sværest; den har agnorer. Finderen forærede den til samlingen.

Ved Baret er der straks ovenfor gården en myr; ved midten af denne er der en indsænkning, hvor der før uden tvivl har været en dam eller et lidet vand; endnu for omtrent 50 år siden var myren her så blød, at en ko ei kunde passere den. — Isak Baret har skåret ud store partier af denne myr og afgrøftet resten, så at den nu er ganske tør. — Under disse arbejder har han til forskellige tider her gjort følgende fund af stensager.

Omtrent 300' i syd for sin stuebygning, ved udkanten af myren, der her kun var et stik (omtr. 1') dyb, har han fundet en spydspids af lysgrå skifer, $4\frac{1}{4}$ “ lang, $1\frac{1}{8}$ “ bred, 4“ tyk; tangen er afbrudt, og den har ei agnorer.

Omtrent 400' i syd-øst for gården, ved det dybeste sted af myren, fandt han tre stik (omtr. 4') dybt, på sandbunden 3 skeformede skrabere og en stor flække (kniv) af flint; de tre skrabere lå ved siden af hinanden med den flade side nedad, den største i midten, de mindre en på hver side og vendende sine blade i den modsatte retning af den store; ovenpå var flækken lagt dækkende som et låg over alle tre. Sagerne viste sig altså åbenbart at være forsætligt, med særegen omhu nedlagte.

Den største skraber er $5\frac{1}{2}$ “ lang, deraf skaffet 3“; 2“ 7“ bred over bladet, skaffet 1“ bredt; den største tykkelse

er omtr. $\frac{3}{4}$ " . Det er det smukkeste eksemplar, jeg nogensinde har set, og den røber mesterskab i kunsten at tilhugge flinten. Den anden er $3\frac{2}{3}$ " lang, hvoraf skaftet 2", 2" bred over bladet, 10" over skaftet, 7" tyk; på bagsiden sees et sted spor af flintens naturlige overflade. Den tredje er $3\frac{1}{2}$ " lang, hvoraf skaftet $1\frac{3}{4}$ ", $2\frac{1}{2}$ " bred over bladet, $1\frac{1}{3}$ " over skaftet, 7" tyk; på bagsiden sees et større stykke af flintblokkens naturlige overflade. Flekken er $4\frac{1}{2}$ " lang, i eggen henved 4", $3\frac{1}{3}$ " bred, $\frac{1}{2}$ " tyk; eggen er meget skarp og tynd, men lidt skadet; den er et sjældent stort og smukt eksemplar og synes dannet næsten kun ved et enkelt slag. Alle disse sager er af en lys flintart og dannede kun ved tilhugning.

Omtrent 100' nord for det sted, hvor dette mærkelige fund gjordes, fandt han 2 stik (vel 2') dybt en sli bestemt af kvartsit, ganske glat afsleben på alle 4 sider, åbenbarlig ved at stensager er slebne på den. Den er afbrudt; det levnede er $4\frac{1}{2}$ " langt, $2\frac{1}{2}$ " bredt og vel 1" tykt.

Alle disse sager havde finderens bevaret og overlod dem nu til mig til selskabets oldsamling.

Dette fund er af stor betydning. At så mange og så mærkelige stensager kan findes af én mand på en så liden flæk jord, lover godt for fremtiden, når man kan få vækket den almindelige mands opmærksomhed for oldsagerne. I forbindelse med de adskillige andre ovenfor anførte fund af stensager, hvoriblandt, hvoriblandt flere flintsager, giver de os beviser i hænde på, at stenalderens bebyggelse ei kan have været så sparsom og spredt på disse vore kyststrækninger, som man hidtil har måttet tro.

En ganske særegen interesse knytter sig til det større fund af flintsager, som nys er omtalt. Jeg har påpeget, hvorledes fundomstændighederne tydelig siger os, at sagerne forsætlig, i en vis orden, er nedlagte på bunden af myren, som dengang naturligvis var en dam eller et lidet vand. Forsætlig. — men i hvilken hensigt? Fra nabolandene,

især da Danmark, haves som bekendt mange mosefund fra forskellige arkæologiske perioder, hvor man finder oldsagerne nedsænkede i vandløb eller små søer, som siden er voksende igen til myr. Man antager, og det vel med rette, at denne nedlægning må forklares som skæet af religiøse motiver: sagerne er som ofre til guderne nedlagte i disse søer, der vel har været anseede for hellige. — Fra stenalderen har man i Sverige og Danmark gjort flere sådanne fund af forsætligt nedlagte og ordnede sager, dels i myrer, dels under store stene; de mærkeligste hidtil kendte sådanne fund omtales af Dr. Montelius i hans „Sveriges forn-tid“, I, p. 148 ff. — I vort land vides intet sådant fund tidligere at være gjort.

Hevne præstegjeld. Jeg har engang tidligere, i 1872, på egen hånd gennemreist største delen af dette sogn; om de på den tur iagttagne fornlevninger har jeg meddelt oplysninger i årsb. 1872 p. 26—30. — Den der meddelte for-tegnelse suppleres for den ydre kyststræknings vedkom-mende; ved hvad der i samme årsb. p. 143 meddeles efter daværende premierløjtnant Sejersteds indberetning til den geografiske opmåling. Jeg skal derfor her kun meddele, hvad der kan supplere de tidligere underretninger.

På Bjerkan, nord for Mo, er for mange år siden funden en kobberkedel med et sværd og nogle andre sager; intet af dette er dog bevaret.

På Sødal erholdt jeg 2 skålformede messing-spænder, fundne år 1871 i en haug øst for gården tillige med en „benring“, der var forkommet. Spænderne har kun enkelt plade; de er 4“ lange og 2½“ brede.

Fra Hevne reiste jeg hurtigste vei til Bød i Romsdalen. Tiden tillod mig ei at anstille nøiagtigere undersøgelser på veien; det var også mindre nødvendigt her, da hele Romsdals amt i flere år med offentlig stipendium er gennemreist af adjunkt Bændixen. Da hans indberet-

ninger til det akademiske kollegium indeholder nøiagtige opgaver over, hvad der her findes af fornlevninger, skal jeg her ei opregne, hvad jeg bemærkede af sådanne på reisen.

Fra Bod har oldsamlingen i 1872 fra Husstad erholdt en celt af bronze; sidste år fik den en lignende fra Farstad med opgivende, at den skulde være funden i en stenrøs. — Navnlig at få fuld rede på det sidste fund var hensigten med min reise derude.

På Farstad traf jeg i skydsskafferen netop den mand, som havde fundet den sidstnævnte celt. Han erklærede, at den var funden løs i jorden, ei i en stenrøs, som meddelt af den mand, der havde indleveret den til oldsamlingen. Dennes opgave måtte bero på en forveksling med et andet fund, som også var gjort på gården. I en stenrøs var nemlig funden en del jernsager, et fund, hvorefter adjunkt Bendixens indberetning indeholder oplysninger.

På Husstad traf jeg ikke nogen, som kunde give mig besked om den fundne celt, og om, under hvilke omstændigheder dette var skeet. — Den mand, som man antog måtte være finderens, var ei tilstede. Jeg måtte altså forlade denne gård uden at kunne erholde nogen oplysning.

Flere hauge og røser findes der ved gården.

Fra Bod reiste jeg om Molde med dampskib tilbage til Thronhjelm.

Som man har seet, bragte denne lille reise meget interessante resultater. Jeg havde det held foruden flere andre interessante oldsager at kunne indbringe til selskabets oldsamling to fund, der hører til de mærkeligste, som hidtil kendes fra det nordenfjeldske Norge, de sjeldne flintsager fra Baret og den for runestudiet så vigtige indskrift fra Vatn. Ialt har jeg afleveret til samlingen 20 nummere fra denne reise; af disse tilhører 8 stenalderen, 7 jernalderen (yngre), 3 denne eller senere tid; 1 er af uvis alder. Flere oldsager, som ved mit besøg ei kunde skaffes tilveie,

lovedes senere indsendte. En anden ikke uvigtig frugt af reisen er, at vort kendskab til, hvad der findes af fornlevninger i de undersøgte egne, er betydelig udvidet. Og endelig må jeg fremhæve, hvad der er af stor betydning, at i disse egne almuens opmærksomhed er vakt for oldsagerne og deres bevaring; sker dette ei rundt om i vort land, vil oldtidsvidenskabens arbejde i høj grad gøres vanskeligt og ufrugtbart hos os.

Jeg vil ende denne min indberetning som min forrige med at udtale min overbevisning om, hvor nødvendigt det er, at sådanne reiser gøres, og at de engang gennemreiste egne atter og atter bereises. — Man ser af dette års resultater eksempler på, hvorledes almuen kan sidde inde med sager af den største videnskabelige betydning uden at have anelse om, hvad værd de i virkeligheden har, — og det skyldes således kun et gunstigt tilfælde, at de findes i behold. Men man får derved også et begreb om, hvad der i tidens løb på grund af uvidenhed og uforstand er gået tabt for videnskaben.

Ingvald Undset.

Kristiania, januar 1875.